

INTERVJU SA JELICOM MINIĆ

Beograd, septembar 2020.

Složićemo se da se unutrašnje krize dešavaju i u zemljama Zapadnog Balkana, kao i u samoj Evropskoj uniji. Da li smatrate da ciklična ponavljanja tih kriza zapravo potiskuju proširenje, te da se usled toga EU u regionu angažuje više kao politički akter koji sve češće poseže za uslovljavanjem kao glavnim oruđem? Da li se u ovom višestranom regionalnom interpleju zapravo kalkuliše datumima pridruživanja?

Teško je praviti prognoze sa tačnim datumom, a to je naročito nezahvalno kada je reč o našem regionu, mada je Evropska unija ispunila „oročena“ obećanja prema zemljama Istočne Evrope koje su nekada bile članice istočnog bloka. Ali, u to vreme su postojale dve srećne okolnosti: izražen strateški interes da se te zemlje što brže integrišu u Evropsku uniju, kao i činjenica da su te zemlje imale veoma izraženu želju, političku volju i angažman da se integrišu u Evropsku uniju. Te zemlje nisu imale neposrednu ratnu prošlost, kao što je slučaj sa našim regionom, mada su u pitanju bile zemlje koje su izašle iz sovjetskog bloka i koje su gajile vrlo snažna antiruska osećanja, tako da je sve to zajedno uticalo na dobro harmonizovan proces, gde su dve strane izuzetno dobro sarađivale. Međutim, scena u samoj Evropskoj uniji danas je mnogo manje homogena nego što je bila pre nego što su se Uniji priključile istočnoevropske zemlje. Za nas je integrisanje u Evropsku uniju mnogo teže i evropska perspektiva nam stalno izmiče, pogotovo od izbijanja ekonomske krize 2008. godine. Naše zemlje su taman bile započele reforme u ekonomskom razvoju, postojao je entuzijazam, verovalo se da ćemo i mi brzo ući u Evropsku uniju jer smo gledali Rumuniju i Bugarsku. Očekivanja su bila velika, ali se onda dogodio prvo taj ekonomski udar, a zatim je kriza pogodila i samu Uniju. Najpre je u pitanju bila međunarodna ekonomska i finansijska kriza, zatim je nastupila migrantska kriza, pa kriza unutrašnjeg upravljanja unutar EU, pojavile su se pukotine sever–jug, istok–zapad u okviru

Unije, a kriza je zahvatila i evroatlantske odnose, tj. odnose sa Amerikom. Sve su te nepovoljne okolnosti nailazile jedna za drugom te nam se evropska perspektiva opet izmakla, što je dovelo do problema i u regionu i u svakoj od zemalja pojedinačno.

Kako procenjujete stav Hrvatske u vezi sa pristupanjem zemalja Zapadnog Balkana Uniji: kao priliku za jačanje susedskih odnosa ili kao priliku za bilateralna uslovljavanja?

Od Hrvatske svi očekuju da odigra pozitivnu ulogu u procesima proširenja EU na Zapadni Balkan. Postoje najave vodećih političara u Hrvatskoj da će se Hrvatska u tome angažovati, pri čemu se smatra da je najbitniji korak otvaranje pregovora sa Makedonijom i Albanijom. To Hrvatskoj neće predstavljati nikakav problem ni na domaćoj ni na regionalnoj političkoj sceni, a ni na široj, evropskoj sceni tako da se može očekivati da to bude jedno od pitanja na kome će se Hrvatska sigurno angažovati. Složeniji je problem koji se tiče celog paketa proširenja i svih zemalja koje žele da se priključe. Osim toga, tu je i pitanje koliko Hrvatska može ostaviti po strani određene aspiracije koje ima prema Bosni i Hercegovini, odnosno prema hrvatskoj konstitutivnoj etničkoj zajednici u Bosni i Hercegovini i da li će Hrvatska biti u stanju da prevaziđe svoje zategnute odnose sa Srbijom. Hrvatska će tokom svog predsedavanja imati pomoć Nemačke, kao sledećeg predsedavajućeg, a može se očekivati da će Hrvatska ipak nastojati da zabeleži i neke dobitke za sebe i svoju reputaciju angažovanjem u novoj politici i metodologiji procesa proširenja.

U zemljama susedstva odnos prema NATO integrisanju nije ujednačen. Neke od njih su već članice vojne alijanse, druge su u pregovorima, dok neke to odbijaju uz snažan unutrašnji interplej. Da li je ulazak u NATO preduslov ulaska u EU?

Zapadni Balkan je u potpunosti okružen zemljama članicama Evropske unije, a već imamo i zemlje koje su članice NATO saveza – to su Albanija i Crna Gora, a verovatno vrlo brzo i Severna Makedonija; to znači da je polovina zemalja koje teže ulasku u EU već pod NATO kišobranom. To svakako doprinosi percepciji regiona kao stabilnijeg okruženja, i deluje podsticajno i na one

koji žele tu da investiraju i razmišljaju da li će njihove investicije biti bezbedne. Ulazak u NATO nije uslov, ali olakšava evropske integracije, jer se određeni deo posla rešava i preko članstva u Savezu. Međutim, Srbija vrlo dobro saraduje sa NATO strukturama i izvodi redovne vežbe sa NATO snagama, brojnije nego vežbe sa partnerima iz Rusije. Uz druge oblike vojne saradnje, Srbija šalje svoje vojnike u međunarodne misije na kriznim područjima u kojima učestvuje Evropska unija, tako da postoje neka prelazna rešenja – da se ne bude u članstvu, ali da se blisko saraduje. Sada se neke slične mogućnosti otvaraju i u slučaju Bosne i Hercegovine. Dakle integrisanje u NATO nije beznačajan faktor, ali nije presudan.

Kao okvir pridruživanja EU postavlja i normira saradnju, solidarnost i uzajamnu podršku među susedima – kako izgleda realna slika u našem regionu?

Na Zapadnom Balkanu nikad nije sve onako kako izgleda, procesi su vrlo kontradiktorni. Međusobno, svi imamo dogovore o saradnji. Naš glavni problem je narativ, vokabular naših vodećih političkih ličnosti koje zauzimaju određena mesta u našim državnim strukturama. Glavni problem je odsustvo promišljenosti, pažnje i vokabulara koji ostavlja mogućnost lakšeg rešavanja problema nastalih nakon eventualne krize i zaoštrene situacije sa susedima. Umesto toga, uvek ostaje eho ružnih reči i slika, eho izgradnje i jačanja figure neprijatelja koji, eto, postoji u susedstvu svuda oko nas. To nije realna slika stvarnosti ali se ona svejedno koristi kako bi se pothranio negativan imidž suseda i sopstveni imidž žrtve, i to je ono što je najveća barijera normalizacije odnosa u regionu. Svuda na svetu, u svim aspektima života svakog čoveka, svake zajednice i svake porodice postoje problemi, ne postoji odnos bez problema. Ali ako optužbe prelaze i na nivo religije ili etniciteta, ako prodiru u druge identitetske ravni, onda to ne daje obećavajuću sliku za naš region i neizbežno nas navodi da razmišljamo o tome da li bi se i proces evropskih integracija ipak odvijao brže kad takva slika o regionu ne bi postojala i u samoj Evropskoj uniji. Da bismo brže ušli u Uniju, moramo da gradimo pozitivnu sliku o regionu.

Lideri u regionu ili lideri za EU – da li interplej integrisanje vodi u slepu ulicu?

Ako pogledate izveštaje o napretku koje je o zemljama regiona uradila Evropska komisija i uporedite Srbiju, Crnu Goru i Albaniju, videćete da su oni bezmalo isti i da ne biste ni znali o kojoj se zemlji radi kad na izveštaju ne bi pisalo na koju se zemlju odnosi. Bojkot izbora, bojkot parlamenta, zahtevanje novih izbornih uslova, kriza demokratskih institucija, ugrožena sloboda izražavanja, napadi na medije – slika je svuda ista, pa je tako i u izveštaju koji obuhvata ceo region konstatacija slična ili istovetna za sve zemlje. Taj opšti utisak posebno se odnosi na tri zemlje koje se takođe ističu i kao primeri autokratske vlasti i zarobljene države, nema nekih bitnih razlika. Tu postoji i nešto sasvim očigledno u odnosima državnika, što se vidi npr. i iz govora tela prilikom njihovih međusobnih radnih susreta: postoji očigledni afinitet između predsednika Vučića, albanskog premijera Rame i predsednika Đukanovića, međusobno razumevanje, određena saglasnost oko toga šta se može činiti u regionu ali samo do određene granice, po principu „ne diraj mi moju zemlju”. Tu situaciju je donekle izmenio nedavno doneti Zakon o slobodi veroispovesti u Crnoj Gori, gde su možda loše procenjene razmere reakcije. Pritom se reakcija ne mora odnositi samo na konkretan problem, nego je ona možda odušak nezadovoljstva koje može biti mnogo šire. Tako da uvek postoji pretnja ukoliko se neko od igrača „preigra” u tim kombinatorikama, mogu se napraviti pogrešni potezi posle kojih je teško smiriti stvari, a tu može da bude i izvor međudržavnih problema.

Odnos Srbije i Hrvatske prema Bosni i Hercegovini je zona složenog interpleja koji postoji u odnosima dve države a povodom trećeg, zajedničkog suseda?

Nijedan regionalni problem koji posmatrate nikad nije onakav kako na prvi pogled izgleda, jer postoji npr. odnos između Srbije i Albanije a postoji odnos između srpskog i albanskog naroda. To nije isto. Postoji odnos između Srbije i Hrvatske, i postoji odnos između srpskog i hrvatskog naroda. Ni to nije isto. Postoji razumevanje, pa čak i povremeno zajedničko delovanje Hrvata i Srba u Bosni i Hercegovini, a pritom su odnosi Srbije i Hrvatske zategnuti. To su višeslojni odnosi kod kojih se razni tokovi različito odigravaju, zbog čega su vrlo zbunjujući za nekoga ko ne poznaje situaciju u regionu. Srbija i Hrvatska igraju presudnu ulogu na stanje u

Bosni i Hercegovini, nekad usaglašeno i združeno a nekad u potpuno različitim pravcima. Od Srbije i Hrvatske zavisi da li Bosna zaista može da se stabilizuje, vodi normalan politički život i razvija se kao „normalna” država. Ukoliko to neprekidno budu ometale i Srbija i Hrvatska, onda zaista treba razmišljati šta da se radi, jer postoji taj nikad priznati dogovor između Miloševića Tuđmana o podeli Bosne koji je stalno prisutan u nekim političkim strukturama i Srbije i Hrvatske, u njihovom razmišljanju i postupcima. Koliko god se pretpostavlja da velike sile nikada neće priznati ovo ili ono, sve se to odnosi mutatis mutandis i na Albaniju, Srbiju i Kosovo. To je priča koja je vrlo slična, kao u ogledalu, ali sa mnogo razlika. Ovo su bile jugoslovenske republike, a Albanija nije, i tu ima dilova, ima dogovora, ima razumevanja, ali ima i želje da se drugi nadmudri; dakle, to je jedna jako složena scena na kojoj je Srbija jedan od stubova, naročito u odnosima Hrvatska–Bosna–Srbija i u odnosima Srbija–Kosovo–Albanija. Treba pratiti kako se stvari odvijaju u oba pravca. Političari u Bosni čak koriste argumente povezane sa dilovima koji se prave oko Kosova, ali i na Kosovu postoje strahovanja da se prave „dilovi” kao u Bosni i Hercegovini; dakle, sve je to kao neka slika u ogledalu koja definiše konfiguraciju čitavog regiona. Makedonija ima svoj problem, Crna Gora je na obodu, ima i ona svoje probleme, tako da smo svi povezani kao u sistemu spojenih sudova.

Razgovor vodio Igor Davidović, istraživač CPES-a